

8

Lapsen oikeudet ja globaali maailma

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet. § 4

Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. § 17

Meillä on yhteinen vastuu maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnista

Olemme osa globaalia yhteiskuntaa, ja sen myötä meillä on velvollisuus toimia vastuullisesti kestävän kehityksen ja ihmisoikeuksien kannalta. Kestävä kehitys ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien, toteutuminen edellyttävät globaalia yhteistyötä. Globaali vastuu tarkoittaa, että yksilöt ja yhteisöt toimivat yhdessä hyvän elämän edellytysten ja kestävän tulevaisuuden takaamiseksi.

Monet eri tahot tekevät jatkuvasti töitä kestävän kehityksen ja ihmisoikeuksien puolesta: maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, isot kansainväliset kansalaisjärjestöt, pienet järjestöt ja vapaaehtoisyhdistykset, aatteelliset, uskonnolliset ja poliittiset järjestöt, ammattiyhdistykset, kehityspankit, yksittäiset vapaaehtoistyöntekijät ja lahjoittajat kuten kummit. Yrityksillä on kasvava rooli kehitysyhteistyössä. Yhä useammat eurooppalaiset yritykset toimivat kehitysyhteistyöhön kytkeytyvissä projekteissa esimerkiksi digitalisaation, terveydenhuollon, koulutuksen, energian ja liikenteen saralla.

Yrityksen yhteiskuntavastuu (corporate social responsibility, CSR) tarkoittaa sitä, miten kestävän kehityksen periaatteita ja tavoitteita sovelletaan käytäntöön yritystoiminnassa. Yritysvastuuta koskeva sääntely on tiukentunut viime vuosina. Vuonna 2024 hyväksytty EU:n yritys vastuudirektiivi velvoittaa suuret yritykset huomioimaan ihmisoikeus- ja ympäristöriskit laajasti ja raportoimaan niistä selkeästi.⁶⁹

Lainsäädännön lisäksi kysymys on moraalista ja eettisistä globaalin vastuun kysymyksistä. Yritysvastuukentällä ympäristö- ja taloudellinen vastuu on vakiintuneempaa ja laajempaa kuin sosiaalinen vastuu. YK-maat saivat kuitenkin vuonna 2011 sovittua liike-elämää ja ihmisoikeuksia koskevista periaatteista. Nämä niin kutsutut Ruggien periaatteet velvoittavat yritykset toimimaan ihmisoikeuksien suojelemiseksi toimintamaissaan.

Näkökulman valinnalla on merkitystä

Globaalin vastuun herääminen edellyttää sitä, että ymmärtää maapallon ja sen asukkaiden moninaisuutta. Muodostamme helposti mielipiteemme stereotyyppien perusteella silloin, kun on kyse ihmisistä tai maailmankolkista, jotka ovat meille vieraita. Ennakkoluulot voivat olla myös tiedostamattomia. Onkin tärkeää tunnistaa omat ennakkoluulonsa, jotta niitä voi kyseenalaistaa ja purkaa.

Normikriittisyys on näkökulma, joka kiinnittää huomiota siihen, millaisia me oletamme ihmisten olevan. Normikriittinen opettaja tekee jatkuvasti sosiaalisia normeja näkyviksi ja pyrkii purkamaan niitä. Hän esittelee oppilailleen maailman, jossa on erilaisia sukupuolia, etnisyyksiä, kieliä, vammoja, kykyjä ja kehoja – maailman, jonka jokaisessa valtiossa on sekä moderneja kaupunkeja että monenlaista maaseutua. Normikriittinen opettaja havainnollistaa myös taloudellisen epätasa-arvon syitä ja seurauksia, kuten kolonialismin perintöä.

Tiedotusvälineet sekä tieto- ja viestintäteknologia ovat jatkuvasti läsnä suomalaisten lasten elämässä. Medialla on siten paljon valtaa: näkemämme mediasisältö vaikuttaa paljon siihen, millaiseksi maailmankuvamme ja käsityksemme maailmasta muodostuvat. Media yhtäältä heijastaa ja toisaalta rakentaa todellisuutta. Minkä maiden ja maanosien asiat Suomesta käsin näyttävät merkittäviltä? Mistä kerrotaan vain hyvin vähän, jos sitäkään? Kuka pääsee ääneen, kenen näkökulma tulee esiin? Toimittajat ja uutistuottajat joutuvat jatkuvasti tekemään valintoja ja rajauksia. Mitä kauempana jokin asia meistä on, sitä vähemmän sen ajatellaan kiinnostavan yleisöä.

Vähittäinen hyvä kehitys ei useinkaan ole uutinen, kun taas luonnonkatastrofit, konfliktit ja sodat ovat. Viime vuosikymmeninä äärimmäinen köyhyys on vähentynyt, keskimääräinen eliniänodote on noussut, lapsikuolleisuus on laskenut, lasten koulunkäynti on lisääntynyt, ja luonnonkatastrofeissa kuolee vähemmän ihmisiä kuin sata vuotta sitten – siitä huolimatta, että luonnonkatastrofien määrä on ilmastonmuutoksen myötä lisääntynyt. Positiivinen kehitys on monelta jäänyt huomaamatta, kun media välittää kovin lohdutonta kuvaa globaalista tilanteesta. On tärkeää tiedostaa median toimintalogiikka ja kyseenalaistaa, millaista kuvaa media maailmasta luo.

⁶⁹ Euroopan parlamentin verkkosivut

Kohti digitaalista yhdenvertaisuutta

Yhteiskuntien digitalisoituminen ja lisääntynyt internetiin pääsy tarjoaa mahdollisuuksia lasten oikeuksien vahvistamiseen esimerkiksi etäopetuksen, omatoimisen tiedonhankinnan ja mielipiteiden ilmaisun kautta. Internetiä ei kuitenkaan ole alun perin suunniteltu lasten toimintaympäristöksi, ja siksi lapsen oikeuksien toteuttamiseen internetissä tuleekin kiinnittää erityistä huomiota.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 25 (2021) korostaa lapsen oikeuksien toteutumista internetissä. Se haastaa YK:n jäsenvaltioita huolehtimaan siitä, ettei netin käyttö vaaranna lapsen kehitystä, vaan vahvistaa lasten mahdollisuuksia oppia, elää turvassa ja ilmaista mielipiteitään. Myös esimerkiksi Afrikan Unioni on julkaissut lasten online-turvallisuutta koskevan toimintaohjelman, joka kiinnittää huomiota lasten suojeluun väkivallalta ja oikeuksien toteutumiseen netissä.⁷⁰

Globaalisti katsottuna mahdollisuudet käyttää internetiä eivät jakaudu tasaisesti. Eri maiden välillä ja sisällä on suuria eroja, esimerkiksi Länsi- ja Keski-Afrikan maissa nettiin pääsy oli vuonna 2020 mahdollista vain viidelle lapselle sadasta, ja syrjäisimmillä seuduilla nettiin pääsee vain 1 % lapsista.⁷¹ Afrikan lapsen oikeuksien komitea (ACERWC) on asettanut tavoitteeksi, että kaikissa oppilaitoksissa olisi käytettävissä internet vuoteen 2040 mennessä, jotta voidaan varmistua digitaalisten oppimismenetelmien käytön mahdollisuudesta.⁷²

⁷⁰ Afrikan Unionin verkkosivut

⁷¹ International Telecommunication Unionin (ITU) verkkosivut

⁷² ACERWC:n julkaisu

8. Oppitunti:

Lapsen oikeudet ja globaali maailma

(2 x 45 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, että globaali yhteistyö vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia.
- » Tutustua stereotypian käsitteeseen ja ymmärtää, mistä stereotypiat johtuvat.
- » Pohtia internetin käyttöä paikallisesta ja globaalista näkökulmasta
- » Oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti.
- » Oppia globaaleista tuotantoketjuista ja vastuullisesta yritystoiminnasta.

Oppitunti tiivistettynä

Kahdeksannen kaksoistunnin teema on globaali vastuu. Yhteistyön tärkeyttä havainnollistetaan aluksi toiminnallisen harjoituksen avulla. Sitten pohditaan stereotypioita kriittistä medialukutaitoa kehittävän harjoituksen keinoin. Sen jälkeen perehdytään internetin käytön yhdenvertaisuuteen maailmassa. Tietovisan kautta tutustutaan faktoihin globaalista kehityksestä ja ymmärretään, että lapsen oikeuksien tilanne on parantunut monin tavoin viime vuosikymmeninä. Sen jälkeen pohditaan vastuullista yritystoimintaa ja ideoidaan vaate, jonka tuotannossa huomioidaan lapsen oikeudet ja kestävä kehitys.

Oppitunnin rakenne

- » Yhteinen globaali maailma (10 min)
- » Kaamea Suomi? (20 min)
- » Yhdenvertaisempi internet (15 min)
- » Hyviä uutisia (15 min)
- » Vastuullinen muotisuunnittelija (30 min)

Yhteinen globaali maailma

(10 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, että hyvä yhteiselämä vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia.
- » Tiedostaa, miten tärkeää viestintä on yhteistyön kannalta.

Menetelmä: Leikki, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Riittävästi tilaa luokassa, tuoleja

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti kertaamalla turvallisemman tilan ohjeet.

Jaa oppilaat kolmeen ryhmään ja pyydä ryhmiä menemään eri puolille luokkia. Käy sitten vuoron perään antamassa jokaiselle ryhmälle omat ohjeet. Yhden ryhmän tehtävänä on siirtää kaikki tuolit luokan reunoille. Toisen ryhmän tavoitteena on järjestää tuolit piiriin. Kolmannen ryhmän tehtävänä on muodostaa tuoleista jono.

Kerro sitten, että harjoituksen aikana ei saa puhua. Voi kuitenkin yrittää viestiä muilla tavoin. Jokainen ryhmä toimii saamiensa ohjeiden mukaisesti. Anna aloitusmerkki. Kun ryhmät ovat jonkin aikaa epätoivoisesti yrittäneet kukin siirrellä tuoleja omien ohjeidensa mukaisesti, anna lopetusmerkki.

Kysy, mitä harjoituksessa tapahtui. Miksi tuolien siirtäminen ei onnistunut? Kun ei ole yhteisiä pelisääntöjä eikä pysty keskustelemaan asioista, ei yhteistyöstä tule mitään.

Sanoita lopuksi, että samoin kuin tässä harjoituksessa, myös maailmassa vaaditaan yhteistyötä ja yhteisiä pelisääntöjä, jotta pystymme toimimaan yhdessä kestävän kehityksen ja lapsen oikeuksien puolesta.

Kaamea Suomi?

(20 min)

Tavoitteet:

- » Kehittää kriittistä medialukutaitoa ja ymmärtää, että uutinen näyttää aina vain osan todellisuutta.
- » Tutustua stereotypian käsitteeseen.
- » Hahmottaa maailman moninaisuutta ja tunnistaa omia tiedontarpeita.

Menetelmä: Media-analyysi, ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Diaesitys (materiaalipankista), paperia, kyniä, maailmankartta (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että tutustumme nyt pieneen pohjoiseen maahan nimeltä Suomi. Kuvitellaan, ettemme ole koskaan kuulleet Suomesta mitään. Näytä sitten diasarja, jossa on Suomea koskevia uutisotsikoita. Pyydä oppilaita miettimään, millainen vaikutelma uutisotsikoiden perusteella syntyy tästä pienestä, kaukaisesta maasta nimeltä Suomi. Tehtävänä on keksiä 3–4 hengen ryhmissä otsikoiden perusteella viisi adjektiivia, jotka kuvailisivat Suomea. Korosta, että tehtävässä mietitään vain sitä vaikutelmaa, joka juuri nähtyjen otsikoiden perusteella syntyi. Jokainen ryhmä lukee sitten adjektiivinsa muille.

Muistuta, että uutinen kertoo aina vain yhden näkökulman. Suomestakin voi saada hyvin erilaisen käsityksen riippuen siitä, kenen tarinoita kuulee ja mitä uutisia lukee.

Keskustelkaa sitten yhdessä maailmankarttaa tutkien:

- Mistä maailman alueista tai maista tiedämme paljon? Miksi?
- Mistä alueista tiedämme vain vähän?

Kysy, tietääkö joku, mitä **stereotypia** tarkoittaa. Selitä, että stereotypia liittyy siihen, että tietää jostain vain vähän. Stereotypia on yksinkertaistettu kuvaus eli yleistys jostain – vaikkapa tietystä ihmisryhmästä. Kun saa enemmän tietoa ja tutustuu tuohon ryhmään kuuluviin ihmisiin, oppii näkemään heidät yksilöinä. Tiettyyn ihmisryhmään kuuluvat ihmiset eivät kaikki ole samanlaisia, vaan he voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Tarkemman tutustumisen kautta käy ilmi, että stereotyyppiset käsitykset eivät pidäkään paikkaansa.

Yhdenvertaisempi internet

(15 min)

Tavoitteet:

- » Pohtia netin käyttöön liittyviä etuja ja haittoja
- » Tiedostaa, lapsilla on oikeuksia myös internetissä
- » Ymmärtää, että mahdollisuudet internetin käyttöön eivät toteudu samalla tavalla kaikkialla maailmassa

Menetelmä: ryhmäkeskustelut

Tarvikkeet: diaesitys (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa ryhmä 3–4 hengen pienryhmiin tai pareihin. Heijasta kysymykset taululle. Pohtikaa ryhmissä:

- Tiedätkö, mitä tietoja eri sovellukset keräävät sinusta?
- Mitä tietoja ei saa koskaan jakaa netissä? Miksi?
- Jos sinulle tai jollekin lähipiirissäsi sattuisi netissä jotain ikävää, kenen kanssa puhuisit mieluiten?
- Mitä mieltä olet siitä, että aikuiset seuraavat lastensa somekanavia?
- Mistä tunnistat mainoksen somessa tai netissä?
- Voivatko nettikaverit olla yhtä tärkeitä kuin muut kaverit? Miksi?

Sanoita lopuksi, että lasten oikeudet pätevät myös internetissä ja on aikuisten tehtävä huolehtia siitä, että kaikilla maailman lapsilla olisi mahdollisuus käyttää internetiä turvallisesti. Netin käytön ei tulisi vaarantaa lapsen terveyttä tai lapsen oikeutta yksityisyyteen eikä aiheuttaa syrjintää ja kiusaamista.

Näytä sitten luokalle kuva internetin saatavuudesta eri maailman maissa. Kerro, että noin joka kolmannella lapsella ja nuorella maailmassa ei ole pääsyä internetiin.

Keskustelkaa vielä yhdessä:

- Missä maissa tai maanosissa tilanne on erityisen hyvä, missä huono? (Huom.! Monissa sellaisissakin maissa, jossa netti on keskimäärin hyvin saatavilla, on ihmisiä, joilla ei ole pääsyä nettiin, ainakaan kotona.)
- Millä tavalla netin käyttömahdollisuus voi edistää lapsen oikeuksia? (esim. mahdollisuus saada apua kriiseissä ja luonnonkatastrofeissa, tiedonhaku, oman mielipiteen ilmaisu, kommunikointi)
- Mitä haittaa netin puuttumisesta voi olla? (ei opi riittäviä taitoja työelämässä pärjäämiseen, voi altistua väärälle tiedolle tärkeissä asioissa, kuten terveys)

Hyviä uutisia

(15 min)

Tavoitteet:

- » Oppia globaalista kehityksestä.
- » Oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti.

Menetelmä: Tietovisa, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Tietovisa diaesityksenä (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Tehkää tietovisa globaalista kehityksestä. Heijasta kysymykset yksi kerrallaan materiaalipankissa olevasta diaesityksestä. Keskustelkaa lopuksi siitä, yllättivätkö nämä tiedot. Mitkä ja miksi?

Selitä, että mediassa usein vain negatiiviset asiat ylittävät uutiskynnyksen: luonnonkatastrofit, sodat, konfliktit ynnä muut. Hitaammin tapahtuva hyvä kehitys jää usein huomiotta, koska se ei ole päivänpolttava uutinen. Tästä seuraa, että meillä on todellisuutta lohduttomampi käsitys globaalista tilanteesta. Todellisuudessa lapsen oikeuksien tilanne paranee koko ajan.

Pohtikaa yhdessä:

- Ketkä tai mitkä tahot ovat toimineet sen eteen, että nämä tulokset on saatu aikaan?
- Kenen pitäisi toimia enemmän?
- Oletko kenties itse tai perheesi ollut mukana tavalla tai toisella?

Voit kertoa, että lapsen oikeuksien ja kestäväan kehityksen eteen toimivat määrätietoisesti monet eri tahot: eri maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, kansainväliset järjestöt kuten Plan International, pienet järjestöt ja tavalliset ihmiset, jotka tekevät vapaaehtoistyötä tai lahjoittavat järjestöjen työhön rahaa. Hyvä kehitys ei ole sattumaa eikä se tapahdu ilman ponnistelua. Tulosten eteen on ahkeroitu ja työskennelty määrätietoisesti vuosien ja vuosikymmenten ajan.

Lisää kiinnostavaa faktaa globaalista kehityksestä on [englanninkielisellä verkkosivulla](#).

Vastuullinen muotisuunnittelija

(30 min)

Tavoitteet:

- » Oppia globaaleista tuotantoketjuista ja meidän kuluttamisemme globaaleista vaikutuksista.
- » Harjoitella maailmankartan käyttöä sekä maiden ja maanosien tunnistamista.
- » Oivaltaa, että vastuullisesti toimivat yritykset voivat vaikuttaa kestäväan kehityksen ja lapsen oikeuksien edistämiseen.

Menetelmä: omien vaatteiden tutkiminen, opetuskeskustelu, ryhmätyöskentely, esitykset

Tarvikkeet: maailmankartta (materiaalipankista), Eettisen kaupan puolesta ry:n kartta t-paidan matkasta (materiaalipankista), työpohja oman vaateen suunnitteluun (materiaalipankista), paperia, värikyniä

Tehtävän ohjeet:

- A) Käy aluksi luokan kanssa lyhyt opetuskeskustelu vaatevalinnoista. Millainen merkitys vaatteilla on sinulle? (esimerkiksi oma tyyli, muoti, harrastukset) Kuka valitsee vaatteesi? (valitsen itse, huoltajat valitsevat) Millaiset asiat vaikuttavat siihen, mitä puet päällesi? (esim. sää, lempivärit, mukavat materiaalit)
- B) Heijasta materiaalipankista maailmankartta luokan seinälle. Pyydä oppilaita tarkistamaan jostakin omasta vaatekappaleestaan, missä maassa se on valmistettu, ja kertomaan luokalle vaateen valmistusmaa. Jos made in -lappu on vaikkapa niskassa, voi pyytää apua vierustoverilta tai opettajalta. Tutkikaa kartasta, missä nämä maat sijaitsevat. Painottuuko vaatteiden valmistus johonkin tiettyyn maanosaan?
- C) Heijasta taululle kartta t-paidan matkasta. Kerro, että vaateen valmistus sisältää kymmeniä vaiheita, jotka on yleensä hajautettu eri puolille maapalloa. Vaateen made in -lappu kertoo vain sen, missä valmistusprosessin viimeistelyvaihe tapahtuu. Yksinkertaistetusti tuotantoketju voisi mennä näin:
 - 1) Puuvillan tuotanto, Benin
 - 2) Kehräys ja kudonta, Pakistan
 - 3) Värjäys, Intia
 - 4) Ompelu, Bangladesh
 - 5) Viimeistely, Made in -lappu ja pakkaus, Kiina
 - 6) Kuljetus ja myynti, EU ja Suomi

jatkuu... ➡

Aiemmin tuotantoketjut olivat yksinkertaisempia, ja esimerkiksi tekstiilitehtaita oli paljon myös Suomessa. Pohtikaa yhdessä, mitä ongelmia lapsen oikeuksien näkökulmasta tuotantoketjuun voi liittyä (mm. lapsityövoiman hyväksikäyttö, ympäristön saastuttaminen, matalat palkat, joilla lapsen vanhemmat eivät pysty perhettä elättämään, ylipitkät työpäivät, työtapaturmat). Muistuta, että tuotannossa pitäisi huolehtia ihmisoikeuksista ja hyvistä työoloista.

- D) Jaa oppilaille työpohjat (tulosta materiaalipankista). Tehtävänä on suunnitella vaate, esimerkiksi takki, paita, sukat tai kengät, jonka tuotannossa on huomioitu mahdollisimman hyvin lapsen oikeudet ja kestävän kehityksen tavoitteet. Piirrä vaatteen kuva.

Kirjoita kuvan alle esittely vaatteestasi. Keksi tuotteelle kiinnostava nimi. Vastaa esittelyssä kysymyksiin:

- Mikä tästä vaatteesta tekee hienon?
 - Missä maassa vaate on tehty?
 - Kuka vaatteen on tehnyt?
 - Mistä materiaalista vaate on tehty?
 - Kuinka pitkään vaate kestää ehjänä käytössä ennen kuin se joutuu kierrätykseen?
- E) Esitelkää lopuksi suunnittelemanne vaatteet luokalle. Palauta keskustelu harjoituksen alkuun, kun keskustelitte siitä, mitkä asiat vaikuttavat vaatevalintoihin. Keskustelkaa, mitä pitäisi tapahtua, että yhä useampi ihminen kiinnittäisi huomiota vastuullisuuteen vaatevalinnoissa.⁷³

Lisätehtävä: Katsokaa yhdessä video [Zombie-walk -tapahtumasta](#). Mikä on videon viesti? Miksi tapahtuma järjestettiin?

Jos haluatte käsitellä vastuullista kuluttamista laajemmin, voitte hyödyntää Eettisen kaupan puolesta ry:n (Eetti) [materiaaleja](#). Ne on suunnattu nuorille yläkoululaisista ylöspäin, mutta osa tehtävistä sopii myös alakoulun ylempien luokkien oppilaille.

⁷³ Tehtävän ideoinnissa on hyödynnetty Fashion revolution -materiaalia.